

Ikke som jeg gjør, men som jeg sier

Kalle Gjesvik, Universitetet i Tromsø

Dagens narkotikamarked er under endring.

Selv om bruken av cannabis (hasj og marihuana) har stabilisert seg i Europa, gjelder dette bare den plantebaserte utgaven. Bruken av kunstig fremstilt hasj – syntetiske cannabinoider – øker sterkt. Tilsvarende laboratoriefremstilte stoff som etterligner virkningen av LSD, amfetamin, kokain og opiater er også utbredt. Som gruppe kalles de *legal highs*. Disse stoffene selges gjennom internett og distribueres i konvolutter.

Problemet er langt fra nytt, det har bare økt i omfang og endret målgruppe. De fleste stoffene ble utviklet av legemiddelindustrien allerede på 80-tallet og hadde en blomstringsperiode fram til midten av 90-tallet. Den gang var de kjent som designerdop og mest brukt av jet-settet.

Jeg har undervist om disse stoffene i 20 år, og det hele er godt gjenkjennelig.

Utviklingen av informasjonsteknologien gjør det naturlig at den gammeldagse og tungvinte transporten av narkotika over lange avstander blir byttet ut med en mer tidsriktig salgs- og distribusjonsform.

Kunnskap om stoffene spres i hovedsak gjennom internettfora. Der diskuteres stoffenes virkninger – deres fordeler og ulemper. Nye stoffer lanseres, og egenskapene vurderes. Det er mange unge som følger med på disse fora, uten at de et øyeblikk tenker på å kjøpe. Men flere blir nysgjerrige av all denne forbrukerveiledningen og er fristet til å prøve. Dessuten er det jo lovlig.

Inntil nylig har det vært vanlig at nye stoff ble individuelt narkotikaklassifisert. Men nå har flere land i Europa endret denne praksisen til å gjelde “kjemiske familier” – grupper som har visse felles sammensetninger og virkninger. Norge sluttet seg til dette gjennom en forskrift fra februar i år. Så langt er syv grupper cannabinoider under såkalt “generic schedule”.

Hvor skadelig er stoffene?

Stoffene er designet for å etterligne “gamle” narkotika, men praksis viser at de ofte er langt sterkere. På fora forteller mange at de ble overrasket over dette, for i reklamen blir de framstilt som uskyldig moro. Flere forteller også om en psykisk nedtur som var både hard og langvarig. Det hender også at disse medfører personlighetsforandringer. Noe av det viktigste er imidlertid styrken. For at en liten mengde legal highs skal kunne sendes i en konvolutt må den være svært konsentrert. Eksempelvis tilsvare 100 gram av et cannabinoid i pulverform om lag 10 kilo hasj. Når en brukerdose så er mellom 2,5-10 mg sier det seg selv at en så liten mengde er svært lett å feildosere. Overdoseringer skjer stadig – noen av dem med dødelig utgang.

Hva må gjøres?

Det er prisverdig at UNN og andre sykehus arbeider med å utvikle nye prøvemetoder. Dette vil kunne bidra til å begrense problemet. Likevel vil det være en evigvarende “katt-og-mus-lek” der dessverre produsentleddet alltid vil ha den åpenbare fordelene at de først må utvikle et stoff før kontrollen setter inn. Alltid i forkant.

Lovverket må stadig utvikles og aktuelle lover og forskrifter må tilpasses en ny virkelighet. Man må også være villig til å endre på/revidere forskrifter raskt, ettersom rask endring preger produksjonsleddet. Men rettsvesenet kan aldri fange opp flere enn de som blir tatt – og det er sørgelig få.

Men selv om vi aldri må gi opp, er nok tilgjengeligheten vanskelig å begrense.

Det vi da kan begrense er markedet.

Og dette burde være mulig – spesielt siden så mange unge blir overrasket over hvor skadelig stoffene er. De trodde jo de bare skulle være med på litt uskyldig moro – rett nok med et visst spenningsmoment – men ikke direkte farlig.

Derfor føler jeg meg rimelig sikker på at når det gjelder disse stoffene vil saklig informasjon ha langt bedre effekt enn når det gjelder vanlige narkotika. Flere parter har et ansvar her. Først og fremst foreldrene – men også skolen. Likeledes en hver ungdomsarbeider, idrettsleder, helsesøster, ansatte i barne- og ungdomspsykiatrien eller andre som har kontakt med unge.

Men kunnskapen om fenomenet i alle disse gruppene er sørgelig liten, så her må det en massiv skolering til.

Bitter erfaring har lært meg at når vi får nye utfordringer, spesielt der voksegruppa ikke har særlig kompetanse, møter vi enten likegyldighet eller en ødeleggende angst. Med påfølgende overreaksjon, ofte med motsatt virkning. Dette så vi når det gjaldt online rollespill – la oss unngå det her. Situasjonen er ikke akutt, men det er all grunn til å ta den på alvor.

Og til slutt – men ikke nødvendigvis på sisteplass: våre holdninger!

Disse har en ekkel tendens til å snike seg inn og gjøre krav på en fremtredende plass når vi skal veilede barn og unge. Vi voksne bruker jo ikke de “uskyldige” rusmidlene *legal highs*, men mange fortærer ganske store mengder alkohol, og unnskylder seg med at det bare er for “uskyldige moro”.

Kanskje kan vi bli flinkere til å fortelle våre barn at vi er klar over at alkohol er en gift som er langt farligere enn vi ofte (i praksis) fremstiller den som. At ingen rusmidler er uskyldige, og at moroa ofte har en bitter ettersmak. Det ville kanskje forebygge bedre enn all verdens formaninger.

Ellers kan det fort bli slik en venn av meg oppsummerte rusmiddeloppdragelsen i Norge: “Ikke som jeg gjør, men som jeg sier”.